

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

О. Кузьмук, В. Любчук

ВСТУП

У сучасному суспільстві освіта відіграє надзвичайно важливу роль. Це можливість отримати як матеріальні, так і нематеріальні блага, певний соціальний статус, налагодити необхідні соціальні зв'язки, як в межах однієї країни, так і за її межами. В Україні понад 70% населення має вищу освіту. Отримання вищої освіти в Україні має масовий характер, рівень охоплення населення вищою освітою є високим і становить 82,7%. За цим показником Україна у Глобальному інноваційному індексі 2020 року посіла 14 місце із 131 країни¹. Але, не дивлячись на такий попит на вищу освіту, вона має ряд проблем, вирішення яких вимагає рішучих кроків. Зокрема, у Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки зацентовано увагу на таких блоках проблем:

1. Невідповідність змісту та якості вищої освіти актуальним потребам суспільства, низька інтенсивність взаємодії з наукою та бізнесом.
2. Брак фінансування та незадовільне матеріальне забезпечення вищої освіти.
3. Недостатній рівень автономії, неефективність управління вищою освітою.
4. Погіршення кадрового забезпечення ЗВО.
5. Викривлення у формуванні контингенту студентів ЗВО.
6. Слабка інтеграція вищої освіти у світовий та Європейський освітньо-науковий простір².

На наш погляд, ці проблеми мають системний характер, їхнє вирішення має стратегічне значення не лише для розвитку вищої освіти, але і для нормального функціонування суспільства в цілому. Водночас, ці проблеми торкаються і якості освіти, якості надання освітніх послуг ЗВО. Соціологічне трактування якості освіти, на думку С. Щудло, повинно бути інтегральним, охоплювати і процесуальні, і результативні характеристики освіти; включати

¹ [1]

² [5]

макро-, мезо- та макрорівень аналізу системи освіти; розглядати відповідність освіти сучасним та майбутнім (прогнозованим) потребам усіх суб'єктів освітнього простору – держави, суспільства, роботодавців, академічної спільноти, студентів³. Якість освіти, на думку дослідниці освіти та освітніх процесів в сучасному українському суспільстві, доцільно розглядати як конвенційний феномен, тобто як результат узгодження між усіма учасниками освітнього процесу і співвіднесення їхніх потреб із нормативними вимогами, прийнятими в системі освіти та соціокультурними потребами, особливостями функціонування освітньої системи у суспільстві.

Для вирішення проблем освіти, необхідним є загальне усвідомлення важливості якості освіти, установлення причин його зниження або уповільненого росту, формування системи управління якістю в комплексі всіх її параметрів. До таких належить – аналіз, планування та контроль, створення механізмів мотивування, диверсифікованості управлінської діяльності за критеріями якості.

Якість освіти в узагальненому визначенні та своєму підсумковому представленні – це комплекс характеристик компетентностей і професійної свідомості, що відбивають здатність фахівця здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог сучасного етапу розвитку економіки, на визначеному рівні ефективності та професійного успіху, із розумінням соціальної відповідальності за результати професійної діяльності⁴. Якість освіти характеризує не тільки результат освітньої діяльності – властивості фахівця – випускника закладу освіти, а й фактори формування цього результату, що залежить від мети освіти, змісту та методології, організації та технології. Усе це характеристики, на формування яких необхідно свідомо впливати, а отже, якими необхідно керувати. Освіта має потребу в системі управління якістю, що повинен мати кожний заклад освіти. Така система неможлива без сучасної, комплексної системи оцінки як якості освіти в цілому, так і всіх її складових окремо. Чим точніше побудована оцінка та повніше враховуються характеристики, тим більш успішним може бути управління якістю освіти^{5, 6}.

В основі дослідницького аналізу якості освіти ключовим поняттям є взаємодія. Саме взаємодія уможливує єдність всіх

³ [11]

⁴ [6, с. 22]

⁵ [5]

⁶ [3]

учасників навчального процесу і зрештою є важливою умовою забезпечення якості освіти. Зважаючи на те, що структура споживачів освітніх послуг є досить розгалуженою і включає в себе державу, суспільство, роботодавців, студентів, батьків, академічну спільноту, надважливим завданням є узгодження очікувань і потреб членів соціологічного дискурсу. І, у такому взаємозв'язку, стає очевидним, що якість освіти – це інтегральна характеристика, результат консенсусу суб'єктів освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У дослідженнях В. Кальнея якість освіти постає як відносне поняття. Воно є засобом, за допомогою якого виявляється відповідність результату стандартам. Дослідники вважають, що якість як відносна категорія має два аспекти. Перший – це відповідність стандартам, другий – відповідність запитам споживачів. Перша «відповідність» часто означає «відповідність меті чи застосуванню». Інколи її називають якістю з точки зору виробника, який під якістю продукції чи послуги розуміє результати своєї діяльності, що відповідають вимогам стандартів чи сертифікації. Якість демонструється виробником у вигляді системи гарантії якості, яка дає змогу підтримувати відповідність стандартам.

У соціології поняття «моніторинг» розглядається як систематичне спостереження, оцінка і прогнозування стану оточуючого середовища, обумовленого діяльністю людини; як систему регулярних досліджень, мета яких полягає в науково-інформаційній допомозі та реалізації соціальних програм.

За посередництвом соціологічних опитувань реалізується самооцінка структурними підрозділами університету ефективності освітньої діяльності та якості надання освітніх послуг. Самооцінювання може здійснюватися за посередництвом соціологічних методів дослідження (у даній статті аналізуватиметься метод Онлайн опитувань) та дозволить визначити рівень задоволеності організації навчального процесу усіма стейкхолдерами та учасниками навчального процесу. Саме завдяки опитуванням може бути забезпечений регулярний зворотній зв'язок між отримувачами та надавачами освітніх послуг з метою поліпшення організації навчального процесу.

Проблеми якості вищої освіти в Україні розглядаються у роботах В. Бакірова, Н. Лукашевича, І. Надольного, О. Скідіна, С. Щудло та ін. Питання оцінювання якості підготовки в контексті удосконалення вищої освіти в Україні досліджується у наукових працях А. Амбросова, В. Бахрушина, М. Кісіль, Т. Котенко, М. Мурашко,

С. Назарко, О. Панич, Н. Пасічник, О. Романовського і Ю. Романовської, Т. Фінікова. Особливості залучення студентів до оцінки якості освіти аналізуються в роботах Ф. Власенко, З. Капелюк, Т. Пуденко, С. Щудло та ін.

Проблема здійснення моніторингу в освіті на сьогодні є надзвичайно актуальною, оскільки саме моніторингові дослідження дають можливість цілісно відстежити реальний стан освіти та подати комплексний та узагальнений аналіз освіти як соціального феномену. Але важливим є не просто моніторинг освіти, а дослідження та прогнозування її поступового динамічного розвитку⁷. Моніторинговий підхід як сукупність прийомів та засобів спостереження за процесом функціонування та розвитку закладу вищої освіти з метою виявлення відповідності бажаному чи прогнозованому результату, а також фіксації визначених труднощів і відхилень у розвитку освітньої системи вищої школи дозволяє сформувати інформаційне підґрунтя управління навчальним закладом. Таким чином, моніторинг є не лише джерелом інформації в освітньому закладі, але й механізмом розвитку системи освіти, що допомагає розкрити сутність і значення інноваційних підходів до управлінської діяльності, які полегшать перебіг і результати освітнього процесу⁸.

Кінцевим результатом моніторингу є виявлення та наукове обґрунтування раціональних шляхів підвищення ефективності та результативності роботи ЗВО. Моніторинг є цілісним управлінським інструментом, який дозволяє зібрати, зберегти, обробити, поширити інформацію про діяльність системи освіти, визначити її стан і спрогнозувати розвиток. Це комплекс процедур спостереження, поточного оцінювання перетворень в освітній системі, а також спрямування цих змін на досягнення особливостей розвитку досліджуваного об'єкта. Моніторинг працює як система, як фактор успіху Закладу вищої освіти, надавача та здобувача освітніх послуг⁹.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у визначенні змісту та чинників якості вищої освіти за результатами соціологічного опитування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту», якість вищої освіти – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством,

⁷ [6]

⁸ [2, с. 13]

⁹ [2]

відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг. Поняття «якість освітньої діяльності» Закон трактує як «рівень організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань»¹⁰. Висока репутація закладів вищої освіти залежить від постійного контролю якості освітніх послуг та постійного реагування на виявлені проблемні питання.

Закон України «Про вищу освіту» передбачає, що студенти повинні бути зацікавленими суб'єктами освітнього процесу та мати можливість впливати на підвищення його якості. Сприяє цьому може практика різного роду опитувань студентів для оцінювання якості викладання та освіти загалом, а також відповідна реакція вишів на отримані в результаті опитувань емпіричні дані, на висунуті зауваження і пропозиції¹¹.

Аналізуючи публікації з проблеми якості освіти, С. Щудло резюмує, що якість освіти в основному ставала предметом наукових досліджень у педагогічному, філософському чи управлінському ракурсах. Зокрема, С. Щудло на основі систематизації різноманітних підходів до дослідження якості освіти виокремила п'ять основних груп дослідників, які різняться своїми особливостями трактування поняття «якість освіти»¹².

Перша група дослідників у трактуванні якості освіти зорієнтована на відповідність очікуванням та потребам індивіда і суспільства (В. Кальней, А. Моїсєєв, Є. Яковлев). При цьому якість освіти визначається як сукупність показників результативності стану і процесу освіти (зміст освіти, форми та методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад тощо).

Друга група дослідників спирається на сформований рівень знань, умінь, навичок та соціально значущих якостей особистості (Є. Бондаревська, Д. Редько, Л. Санкін та ін.). Параметрами якості освіти для них є соціально-педагогічні характеристики (цілі, технології, умови, особистісний розвиток).

Третя група акцентує увагу на відповідності сукупності властивостей освітнього процесу та його результату вимогам стандарту, соціальним нормам суспільства, особистості (В. Байденко, В. Ісаєв, Н. Селезньова, А. Субетто та ін.). Якість освіти постає

¹⁰ [4]

¹¹ [4]

¹² [11]

для них інтегральною характеристикою і процесу, і результату, і системи.

Четверта група вчених у якості критерію якості освіти розглядає відповідність результату цілям освіти, спрогнозованим на зону потенційного розвитку особистості (М. Поташник, В. Полонський, В. Панасюк, А. Крахмалев та ін.). Якість освіти являє собою при цьому сукупність характеристик освіченості випускника.

П'ята група дослідників під «якістю освіти» розуміє здатність освітнього закладу задовільняти встановлені та прогнозовані потреби (Г. Бодровський, Т. Шамова, П. Третьяков, Г. Володіна та ін.)¹³.

Реалізація оцінки якості освіти безпосередньо пов'язана з проведенням різного роду опитувань, за результатами аналізу яких будуть формуватися рекомендації з покращення якості освіти. Беручи участь в опитуванні, здобувачі вищої освіти мають змогу оцінити якість навчання та викладання, охарактеризувати студентське середовище, методики навчання та викладання, доступність інформаційних ресурсів, стан матеріально-технічної бази та ін.

Отримання зворотного зв'язку від студентів дозволить отримати інформацію про зміст та обсяг дисциплін, зміст навчального плану, освітньої програми і рівень компетентності викладачів. Аналіз усіх думок, побажань та зауважень студентів дозволить, за умови формулювання та імплементації рекомендацій, коригувати дії в освітньо-виховному процесі закладу вищої освіти. Крім того, якщо до громадського обговорення будуть залучені зовнішні та внутрішні стейкхолдери, можливим стане внесення якісних змін в освітні програми. Хоча, варто також заакцентувати увагу на тому, що успішна організація опитувань студентів неможлива без активного студентського самоврядування, саме в силах останнього максимально залучити здобувачів вищої освіти до висловлення своїх думок, переконань, очікувань в ході реалізації соціологічного дослідження.

Здійснення повного циклу моніторингу навчальної діяльності сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу.

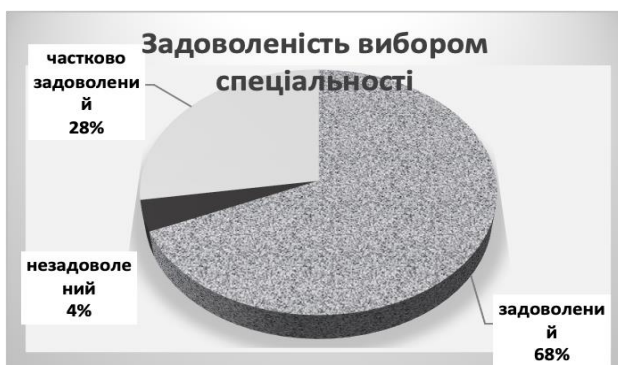
Важливе місце в системі оцінки якості освіти посідає і аналіз як метод оцінки якості освіти. Аналіз – метод досліджень, який полягає у розкладанні цілого на складові частини і дослідженні кожної з них окремо; аналіз може бути інтелектуальною чи фізичною функцією.

¹³ [11]

Здійснюючи аналіз даних результатів дослідження, необхідно враховувати чинники, які впливають на результати моніторингу та можуть призвести до позитивного чи негативного наслідку: чинники, що перевертають істинні оцінки (якість інструментарію, професійність, підготовленість і часта зміна кадрів у процесі експериментальної роботи, еквівалентність груп, перевертання результатів, соціальне становище, зовнішнє середовище); досконалість діагностичного інструментарію (соціально-психологічні, психолого-педагогічні, медичні методи дослідження). Вимогами до діагностичного інструментарію є: валідність, апробованість, зручність у використанні, в окремих випадках анонімність¹⁴.

Коротко наведемо результати онлайн опитування, проведеного у Волинському національному університеті імені Лесі Українки щодо організації навчального та виховного процесу в університеті. Метою даного дослідження було з'ясувати думку студентів щодо змісту, характеру, якості надання освітніх послуг та перспектив працевлаштування. В ході даного опитування взяло участь 1435 студенти.

Нерідко успішність у навчанні, мотивація навчатися пов'язана із вибором спеціальності. Перш за все у опитуванні здобувачів вищої освіти поцікавилися про те, наскільки вони задоволені вибором спеціальності. Майже 70% зазначили, що вибором задоволені, третина опитаних відмітили часткову задоволеність обраною спеціальністю та лише 4% виявилися незадоволеними своїм вибором.

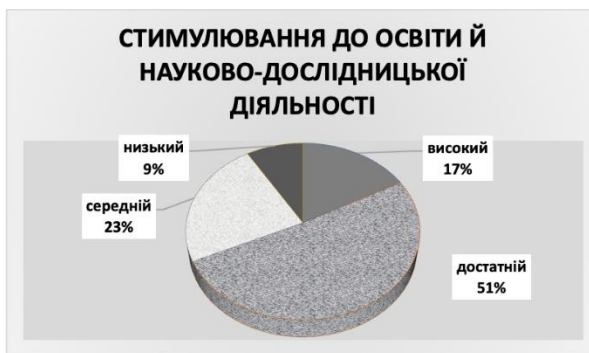

Навчання у виші постійно зазнає змін, це стосується організації навчально-виховного процесу, оплати навчання, налагодження

¹⁴ [6, с. 44]

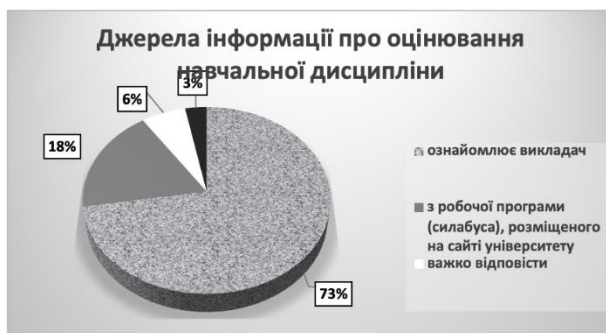
міжособистісних зв'язків тощо. Також є ряд інших чинників, які, на думку студентів, впливають на їхнє навчання. З огляду на наше опитування з'ясувалося, що трійку лідерів, що створюють проблеми у навчанні склали такі чинники: «надмірний обсяг навчального навантаження» (17%), «необхідність поєднання навчання і роботи» (16%) та «особиста неорганізованість» (14%). До інших важливих чинників, що ускладнюють процес навчання студенти назвали: «відсутність перспектив працевлаштування» – 12%, «відсутність такту, педагогічної майстерності» – 10%, «незручний розклад» та «недостатнє забезпечення навчально-методичною літературою» по 9% відповідно. Водночас найменше впливають на навчальний процес, на думку опитаних, такі чинники, як: «власне розчарування в обраній спеціальності» – 7% та «вплив з боку інших студентів» – 6%.

Сучасне навчання досить насичене різними видами діяльності, проте найбільша частка відповідальності покладається за виконання навчальних завдань саме на студентів, покладаючись на їхні особистісні прагнення та стимули. У нашому опитуванні ми поцікавилися як студенти оцінюють умови, створені університетом для стимулювання їхньої навчальної та наукової діяльності. Дещо більше половини опитаних (51%) вважають, що рівень стимулювання до освіти та науково-дослідницької діяльності є достатнім, 17% опитаних визначають його як «високий», «середнім» вважають понад 20% та «низьким» лише 9%. З огляду на це, в університеті все ж створюють необхідні умови для залучення студентів до науки та навчання.

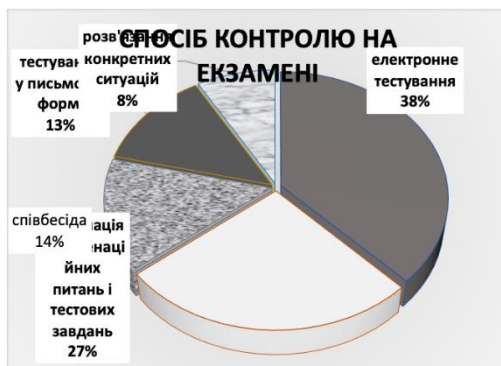

Джерела інформації про оцінювання навчальної дисципліни є важливим чинником для студентів у їхній навчальній діяльності. Як показало наше опитування, навіть за сучасних технічних умов,

доступу до Інтернету, основним джерелом інформації щодо оцінювання дисципліни постає викладач, цієї думки дотримуються понад 70% опитаних. Майже 20% опитаних відзначили, що для них джерелом інформації є робочі програми (силабуси), що розміщені на сайті університету. Лише 3% опитаних вказали на «Положення про академічну успішність у ВНУ імені Лесі Українки» як джерело інформації про оцінювання навчальної дисципліни.

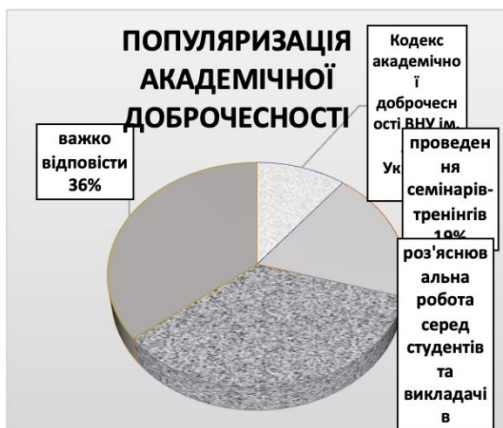

Сучасний освітній процес у вищій школі побудований таким чином, що студенти, які добросовісно працювали протягом семестру мають можливість отримати оцінку за екзамен достроково. Якщо необхідна кількість балів студентом не отримана за семестр, в такому разі він змушений здавати екзамен. Проте, специфіка факультетів, дає змогу викладачам надавати різні форми та способи контролю на екзамені. У нашому опитуванні майже 40% здобувачів вищої освіти оптимальним способом контролю на екзамені обрали «електронне тестування», яке, на їхній погляд, максимально унеможлиблює вплив людського фактору. Майже третина опитаних (27%) відмітили, що «комбінація екзаменаційних питань і тестових завдань» є ефективним способом контролю. «Співбесіду» як спосіб контролю обрали 14% опитаних, дещо менше (13%) – «тестування у письмовій формі». Найменше підтримки у студентів отримала позиція «розв’язання конкретних ситуацій» – 8%.

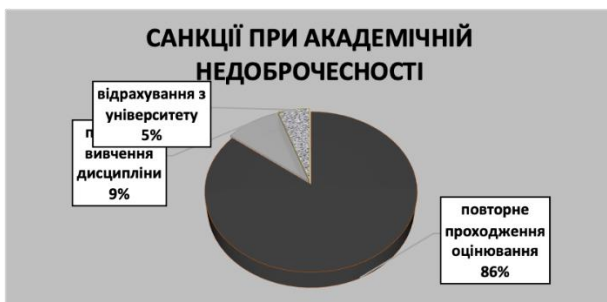
Окрім пошуку ефективних способів оцінювання студентів, на сьогодні є актуальною проблема академічної доброчесності. Поширення Інтернет мережі, широкий доступ до її джерел має також і негативний аспект, оскільки спричинює проблеми зловживання, маніпулювання інформацією. Академічна доброчесність є комплексним поняттям, що описує своєрідний договір між академічною громадою та її членами – студентами, викладачами, менеджментом¹⁵. Студентів та викладацький склад ВНУ імені Лесі Українки інформують про необхідність дотримання академічної доброчесності, про те, що така робота проводиться показують і результати нашого соціологічного дослідження. Зокрема, 34% опитаних студентів вказують, що проводять «роз'яснювальну роботу серед студентів та викладачів», 19% вважають, що популяризація академічної доброчесності здійснюється у формі «проведення семінарів-тренінгів», 11% дізналися про академічну доброчесність завдяки «Кодексу академічної доброчесності ВНУ ім. Лесі Українки», проте понад третина студентів не змогли визначитися.

¹⁵ [12, с. 26]

Інформованість студентсько-викладацький склад про необхідність дотримання академічної доброчесності також містить аспект прояву ймовірних форм академічної недоброчесності. Зокрема, майже третина опитаних (27%) здобувачів вищої освіти відмітили, що стикалися із необ'єктивним оцінюванням», 19% – зі «списуванням», 7% – із «академічним плагіатом», 6% – із «хабарництвом» та найменше 2% – із «фальсифікацією», проте майже 40% опитаних зазначили, що із академічною недоброчесністю у виші не стикалися.

Безумовно необхідно застосовувати певні санкції до порушників. В цілому по університету студенти вважають, що оптимальним способом є «повторне проходження оцінювання» – такої позиції дотримуються 86% опитаних. Як варіанти, були запропоновані такі позиції – «повторне вивчення дисципліни», її підтримали 9% опитаних та «відрахування з університету» – 5%.

Створення сприятливих умов для навчання студентів та інших видів діяльності є важливим напрямом розвитку спеціальностей, факультетів та університету в цілому. У сучасних умовах реформування вищої освіти, створення її стандартів, безпека освітнього середовища займає чільне місце у стратегії підготовки спеціалістів. Згідно Кодексу безпечного освітнього середовища, під безпечним освітнім середовищем розуміють «наявність у ньому безпечних умов навчання та праці, комфортної міжособистісної взаємодії, яка сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів, батьків, відсутність будь-яких проявів насильства та достатньо ресурсів для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу»¹⁶. У Рекомендаціях щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми акцентується увага на освітньому середовищі, що складає «не лише сукупність матеріальних умов в яких відбувається діяльність ЗВО, але стосується навчання, викладання та позаосвітньої діяльності (можливості для соціальних активностей на території закладів, включно із гуртожитками, студентськими сервісами тощо)¹⁷.

У нашому дослідженні студенти мали змогу обрати позиції, які, на їхню думку, відображають безпеку освітнього середовища. 35% опитаних асоціюють це поняття перш за все із «наявністю закладів громадського харчування», на другому місці опинилася позиція «розвиток фізичного здоров'я та спорту», її підтримали майже третина опитаних, водночас для студентів залишаються актуальними «безпечні умови проживання в гуртожитку» – 18%, «наявність медичного обслуговування» – 10%, отримання в разі потреби «допомоги психолога» – 6%, найменше підтримки отримала позиція «захист від сексуальних домагань» – 3%.

Використовуючи слабкі та сильні сторони чинників, що впливають на результати моніторингу можна покращити ефективність навчального процесу, в тому числі й у процесі планування освітнього процесу. Існують певні чинники, які впливають на моніторинг навчальної діяльності, але заклад освіти не може їх змінити, та чинники, що можуть змінити заклад за відповідних умов. Процес моніторингу навчальної діяльності пов'язаний з виявленням та регулюванням впливу чинників зовнішнього середовища і внутрішніх факторів самої системи якості

¹⁶ [10, с. 54]

¹⁷ [7, с. 45]

освіти. Отже, наукова організація моніторингу навчальної діяльності дає можливість приймати відповідні управлінські рішення та прогнозувати навчальні ситуації на наступний навчальний рік; вивчати динаміку освітніх явищ та процесів; оперативно втручатися і вносити відповідні корективи до наукового та освітнього процесу; конкретно планувати роботу з відповідної проблеми з викладачами та здобувачами вищої освіти; створювати умови для порівняння власної оцінки діяльності дослідницької групи з незалежною оцінкою.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, зазначимо, що якість освіти є багатокомпонентним поняттям, у його зміст можуть бути закладені різні аспекти. У дослідженні ми звернули увагу, значною мірою, на можливість саме ВНУ імені Лесі Українки у задоволенні навчальних, наукових потреб студентів. До основних чинників, що впливають на якість освіти належать задоволення вибором спеціальності, наявність стимулювання до освітньої та науково-дослідницької діяльності, особливості оцінювання та способи контролю на екзаменах, дотримання академічної доброчесності та санкції в разі її порушення, створення умов для безпечного освітнього середовища. Щодо останнього, то для студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки особливим є розвинута інфраструктура, соціальні зв'язки, особиста безпека. Для оптимізації якості вищої освіти безумовно необхідний її моніторинг, в тому числі і за допомогою соціологічних методів дослідження, саме цьому і будуть присвячені наступні розвідки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global innovation index. 2020 / World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/
2. Гунта Г.В. Педагогічна кваліметрія: Навч.-метод. Матеріали зі спецкурсу / Ужгород.: Ужгородський національний університет, 2002. 32 с.
3. ДСТУ ISO 9001:2015. (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 22 с.
4. Закон України «Про вищу освіту». Від 01.07.2014. № 1556-VII. URL: <http://vzn.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
5. Концепція якості освіти // Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/1342/>

6. Моніторинг якості освіти: конспекти лекцій [для студентів денної та заочної форм навчання ОС «Магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (спеціалізація «Управління закладами освіти»)]. Укладач М.В. Швардак. Мукачєво: МДУ, 2020. 108 с. (6 др. арк.).

7. Рекомендації щодо застосування критерії оцінювання якості освітньої програми. Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року: ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон»». К., 2020. 66 с.

8. Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

9. Хилон О. В. Якість вищої освіти в оцінках студентів університету. *Грані*. 2016. №4 (132). С. 84-87.

10. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. За заг. ред. Цюман Т. П. К., 2018. 56 с.

11. Щудло С. Якість освіти як соціологічна проблема. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64.pdf

12. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник. За наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена вивченню проблеми якості освіти у ЗВО. Аналізується поняття «якість освіти», концепції якості освіти та можливості імплементації концепту «якість освіти» до аналізу якості надання освітніх послуг та організації навчального процесу у закладі вищої освіти. Розглядається інструмент онлайн опитувань як форма та інструмент залучення студентів до оцінювання якості освіти та організації навчального процесу у виші, крім того як механізм формування відповідних компетентностей та мотивації брати участь у житті університету, контролювати якість освіти та оцінювати освітній процес.

Звертається увага на те, що саме опитування студентів може розглядатися як один із показників оцінки якості освіти у закладі вищої освіти. Оскільки студенти є безпосередніми споживачами освітніх послуг, знають особливості організації навчального процесу зсередини і, відповідно, можуть оцінити та вказати на переваги та недоліки організації освітнього процесу у навчальному закладі.

Важлива увага приділяється моніторингу якості освіти. Саме моніторингу, як інструменту визначення та оцінювання якості освіти. Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти, у даному випадку, тенденцій розвитку вищої освіти. Оцінка якості навчання та викладання, організації навчального процесу, виявлення механізмів та індикаторів розвитку вищої освіти, факторів, що сприяють розвитку вищої освіти і чинників, що перешкоджають розвитку освіти. Моніторинг якості освіти проводиться в університетах незалежно від їх підпорядкування, типу й форми власності. Моніторинг якості освітніх процесів є актуальним та достатньо новим явищем, який достатньо добре зарекомендував себе в процесі оцінки якості освіти. Моніторинг необхідний, коли мова йде про розробку стратегії вищої освіти та стратегії розвитку університету. Тому, логічним є всебічне вивчення наукового потенціалу моніторингу освітніх процесів, вивчення можливостей та перспектив застосування моніторингу як на теоретичному так і емпіричному рівні та запровадження практики використання моніторингів в роботі науково-дослідних установ та державного управління вищою освітою.

Моніторинг якості вищої освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості вищої освіти в країні, у ЗВО, виявлення логічних залежностей між фактичними результатами освітньої діяльності її заявленим цілям, дослідження можливих причин деструктивного розвитку закладу освіти, спеціальності чи освітньої програми.

В оцінці якості освіти, важливе значення відводиться і інституційному аудиту. Інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти, які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток. Метою проведення інституційного аудиту є оцінювання якості освітньої діяльності ЗВО та вироблення рекомендацій щодо підвищення якості освітньої діяльності та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Результатом проведення інституційного аудиту є висновок про якість освітньої діяльності закладу освіти, внутрішню систему забезпечення якості освіти, а також рекомендації щодо вдосконалення діяльності закладу освіти.

Сучасні українські дослідження свідчать, що основними чинниками, які забезпечують якість освіти, є: професійна підготовка

суб'єктів викладацької діяльності, зокрема їх особистісні якості (порядність, відповідальність, принциповість, толерантність тощо); навчально-методичне забезпечення процесу підготовки (навчальні посібники, методичні розробки); наявність системи контролю й оцінювання викладання, рівня знань суб'єктів освітнього та наукового процесу, що відповідає сучасним вимогам; застосування в освітньому процесі сучасних освітніх технологій (активних методів навчання, Інтернет-технологій тощо); залучення суб'єктів освітнього процесу до науково-дослідницької діяльності; відповідність програм навчальних дисциплін сучасним вимогам; контакти з провідними іноземними фахівцями; належне матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки; забезпеченість науковою літературою освітніх закладів; використання матеріалів психолого-соціологічних та інших досліджень; спрямованість викладання на формування соціальних якостей сучасного фахівця; стимулювання самостійної роботи суб'єктів навчання тощо.

Моніторинг ЗВО, що враховує специфічні параметри оцінки освіти як суспільної цінності, повинен допускати можливість безпосередньої участі кожного зацікавленого представника громадськості в управлінні закладами освіти. Зокрема, мова йде про інструмент громадського обговорення. В основі такої моделі управління лежить використання сучасних інформаційних технологій і широке застосування можливостей комп'ютерних мереж. В мережі Інтернет в даний час використовуються інструменти, які дозволяють одержувати, реєструвати, обробляти дані, отримані від користувачів. До таких інструментів належать веб-форуми, веб-опитування, тестінг тощо. Розміщені на вебсайтах, ці інструменти дозволяють забезпечити врахування думки кожного зацікавленого відвідувача. Таким чином, для врахування думки членів громадськості така модель є прямою системою.

Реалізація сучасних моделей державно-суспільної взаємодії в управлінні ЗВО заснована на формуванні інформаційного середовища моніторингу освіти. Інформаційне середовище моніторингу освіти ЗВО визначається як сукупність суб'єктів моніторингу (абітурієнтів, студентів, випускників, викладачів, адміністрації ЗВО, стейкхолдерів освітнього процесу: батьків здобувачів вищої освіти та роботодавців), технічних і програмних засобів зберігання, передачі та обробки інформації, що забезпечують постійний моніторинг ситуації. Відповідно, раціональне використання інформаційного середовища сприяє залученню зацікавлених користувачів до безпосередньої участі в житті ЗВО. Для

ЗВО раціональне використання інформаційного середовища сприятиме ефективній розробці стратегій розвитку та конструктивне поточне управління освітніми процесами.

У статті аналізуються дані онлайн опитування. Згідно результатів, якість освіти у ЗВО залежить від рівня задоволення вибором спеціальності (майже 70% опитаних відзначили, що вибором задоволені), наявності у виші форм стимулювання до навчання та наукової діяльності (більше половини опитаних вважають, що рівень стимулювання є достатнім), оптимальними способами оцінювання знань, зокрема майже 40% студентів таким вважають електронне тестування, що мінімізує вплив людського фактору, впровадження принципів академічної доброчесності та застосування санкцій у випадку їхнього порушення (понад 80% опитаних найефективнішою санкцією назвали повторне проходження оцінювання) та формування безпечного освітнього середовища.

Ключові слова: освіта, якість освіти, оцінка якості освіти, моніторинг кості освіти.

Kuzmuk Olga,

PhD in Sociology, Associate Professor, Department of Political Science
and Public Administration, Lesya Ukrainka Volyn National University,
Shopin Street, 24,
Lutsk, 43021, Ukraine

Liubchuk Valentyna,

PhD in Sociology, Associate Professor,
Department of Political Science and Public Administration,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
24, Shopin str., Lutsk, 43021, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7135-711X